

DJECA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Puljić, Zorica

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:161045>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

DJECA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

ZORICA PULJIĆ

Split, 2023.

Odsjek za pedagogiju

Preddiplomski sveučilišni studij Pedagogija

Predmet: Pedagogija i djetinjstvo

DJECA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Student:

Zorica Puljić

Mentor:

doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić

Split, rujan 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Dijete i djetinjstvo.....	2
2.1. Tradicionalno shvaćanje djeteta i djetinjstva	4
2.2. Razvoj istraživanja povijesti djetinjstva.....	4
2.3. Suvremeni pogled na dijete i djetinjstvo	5
2.4. Nestanak djetinjstva	6
3. Društvene mreže	7
3.1. <i>Sharenting</i>	8
3.2. Slika djeteta u javnosti	9
4. Zakonski okvir i pravne regulative zaštite dječjih prava	10
4.1. Zaštita prava djece u medijima i na internetu	11
4.2. Narušavanje privatnosti djeteta na društvenim mrežama.....	13
4.3. Rad Ureda Pravobraniteljice za djecu	13
4.4. Roditeljska odgovornost.....	15
4.5. (Ne)suglasnost djece	15
5. Djeca kao izvor zarade na društvenim mrežama	16
5.1. Djeca <i>influenceri</i>	17
5.2. Obiteljski <i>vlogging</i>	19
6. Zaključak.....	22
7. Literatura.....	23
Sažetak	28
Abstract	29

1. Uvod

Već dugi niz godina ustaljeno je općeprihvaćeno mišljenje da iskustva iz ranog djetinjstva uvelike oblikuju osobu u budućnosti. Upravo iz tog razloga potrebno je djeci, koja su još uvijek ranjiva društvena kategorija, osigurati sigurno i zdravo djetinjstvo u kojem ona mogu razviti svoje pune potencijale. Po prvi put u povijesti susrećemo se s „digitaliziranim“ djetinjstvom i djecom koja imaju stvoren digitalni otisak i prije rođenja. S obzirom da je ovo još relativno nova pojava, ne možemo sa sigurnošću ustvrditi kakve će posljedice snositi djeca u budućnosti. Zakoni koji bi trebali štiti prava djece još uvijek ne mogu ići u korak s naglim razvojem digitalnih platformi društvenih medija, te je naglasak na roditeljskoj odgovornosti veći no ikad. Problem nastaje kada roditelji olako shvaćaju svoju odgovornost i ulogu te ne promišljajući doprinose eksponiranju vlastite djece na društvenim mrežama, znatno ranije nego su djeca na to spremna i suglasna.

Prvo poglavlje ovog rada bavi se definiranjem djeteta i prirodom promjenjivosti djetinjstva te prikazom razlika tradicionalne i suvremene slike djeteta uslijed razvoja istraživanja povijesti djetinjstva. Nadalje, rad se bavi istraživanjem promjena u djetinjstvu nastalima uslijed naglog razvoja društvenih mreža, posebice u okviru privatnosti, suglasnosti, sigurnosti i zaštite djece na internetu i društvenim mrežama. U radu je prikazan pregled najvažnijih međunarodnih i hrvatskih zakona koji osiguravaju djeci provedbu njihovih prava, s posebnim osvrtom na prava djece u javnosti, odnosno medijima kao i na društvenim mrežama. Posljednje poglavlje bavi se novim fenomenom poznatom kao djeca *influenceri*, djeca čiji su roditelji njihov privatni život unovčili i pretvorili u svojevrsan obiteljski posao.

Cilj ovog rada je osvijestiti čitatelje, a posebice roditelje na količinu odgovornosti koju snose objavljivanjem privatnih informacija i fotografija svoje djece od najranije dobi. Iako se većina roditelja s dobrom namjerom želi pohvaliti sa svojom djecom, ili pak ovjekovječiti neku uspomenu na svom društvenom profilu, izvan njihove kontrole je u kakvu svrhu će se i kada objavljeni sadržaj koristiti. Nemaju svi korisnici iste namjere, a roditelji su dužni prije objavljivanja bilo kakvog sadržaja vezanog za dijete imati njegov najbolji interes u vidu.

2. Dijete i djetinjstvo

Konvencija o pravima djeteta (1989, str. 5) u članku 1. određuje dijete kao „svaku osobu mlađu od 18 godina, osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete granica punoljetnosti ne odredi ranije“. Granica završetka djetinjstva i početka odraslosti nije univerzalno propisana, stoga ju nije jednostavno odrediti. Očigledno je da je kronološka dob ključan faktor u kategorizaciji pojedinca kao djeteta ili odrasle osobe i određivanje godine u kojoj dijete postaje odrasla osoba naizgled se čini kao najjednostavnije rješenje. Međutim, ono za sobom nosi niz problema uzrokovanih eliminacijom svih ostalih faktora koji određuju dijete kao takvo. Sve države koje su potpisnice Konvencije o pravima djeteta imaju pravo odrediti zakonsku granicu kraja djetinjstva, pa djetinjstvo kao period u različitim zakonskim sustavima završava u bilo kojoj godini između dvanaeste i dvadeset i prve godine (Orme 2001, Ottenhof 2004, Wileman 2005, prema Crawford i Lewis, 2009). Rogers (2003, prema Norozi i Moen, 2016) upozorava na problematičnost odabira kronološke dobi kao ključnog faktora u definiranju djeteta i djetinjstva, jer se u tom slučaju ne uzima u obzir kontekst i iskustvo djetinjstva. Potrebno je odrediti zajedničke čimbenike, koji osim kronološke dobi, omogućuju djeci da se nazovu djecom. Ne postižu sva djeca isti fizički, psihički i socijalni razvoj u istoj dobi, upravo iz razloga što ove razvojne faze ne ovise o godinama, već o raznim fizičkim, društvenim i kulturnim čimbenicima.

U prilog kompleksnosti određivanja granica djetinjstva ide i činjenica da društvene znanosti imaju različite stavove i očekivanja od djece različite dobi (Crawford i Lewis, 2009). Ako se na djetinjstvo gleda kao na biološku danost, odnosno na razvojni period u kojem se događaju razne fiziološke i psihološke promjene, može se reći da je ono, u jednu ruku, zajedničko svoj djeci. S druge strane, iskustvo djetinjstva uvjetovano je raznolikošću svakodnevnog života djece (James i James, 2001).

Iako je djetinjstvo univerzalno ljudsko iskustvo (Brossard, 1948, prema Crawford i Lewis, 2009) i svaka osoba, da bi postala odrasla, mora proći kroz period djetinjstva, daljnje prepreke u razumijevanju djeteta i djetinjstva proizlaze upravo iz činjenice što je djetinjstvo iskustvo koje je uobičajeno i poznato svakoj osobi (Rogers, 2003, prema Norozi i Moen, 2016). Međutim, nemaju sva djeca jednako iskustvo djetinjstva. Raznolikost iskustva djetinjstva proizlazi iz načina na koji je djetinjstvo interpretirano, razumijevano i institucionalizirano u različitim društvima. Veliki utjecaj na iskustvo djetinjstva ima i sam način na koji odrasli

poimaju djecu i djetinjstvo, koji iznimno varira od kulture do kulture i od generacije do generacije (James i James, 2001). Objašnjenje raznolikosti djetinjstva Prout (2005, prema Marković, 2007) pronalazi u gospodarskoj i kulturnoj globalizaciji, nejednakosti, promjenama u obitelji, demografskim promjenama i transnacionalnim migracijama, kao i u rastućoj individualizaciji i razini primjene dječjih prava.

Ariès u knjizi „Stoljeća djetinjstva“ (1962, str. 128) upozorava da se ideja djetinjstva ne treba poistovjećivati s ljubavlju i privrženosti koju osjećamo prema djeci. Naprotiv, ideja djetinjstva odnosi se na osvještavanje posebne prirode djetinjstva koja obilježava dijete i čini ga različitim od odrasle osobe.

Corsaro (2005, prema Babić, 2014) definira djetinjstvo kao socijalno konstruirano razdoblje u kojemu djeca žive svoje živote. Djetinjstvo se smatra socijalnim konstruktom zbog toga što se različito shvaća, institucionalizira i regulira u različitim društvima, a u različitim vremenskim periodima različito se doživljava od strane djece. Međutim, pre naglašavanjem kulturnih i lokalnih razlika riskira se gubitak obilježja koja su zajednička svoj djeci i koja ih ujedinjuju. Ta obilježja su od iznimne važnosti jer izravno utječu na političku agendu koja mora služiti pravima sve djece štiteći njihove interese, kako na globalnoj razini, tako i unutar jedne zajednice (James i James, 2001). Osim vanjskih utjecaja, poput političkog programa, na djecu utječu vjerovanja i reprezentacije djetinjstva kojima su okruženi, od onih u obitelji, do onih u javnosti, odnosno medijima (Woodhead, 2009, prema Babić, 2014). Takve reprezentacije uvelike utječu na djetetovo poimanje samoga sebe, ali i na sliku djeteta u društvu i javnosti.

Iako svi želimo vidjeti djecu kao autore svoje povijesti, odnosno svoga djetinjstva, dvije postavke su sigurne. Prva je ta da sva djeca napuste djetinjstvo, s vremenom postanu odrasli. Druga postavka je da bez obzira što djeca napuste djetinjstvo, ono kao socijalna kategorija ostaje (James i James, 2001). Dok je za samu djecu djetinjstvo razdoblje, za društvo je to stalna strukturalna kategorija koja nikada ne nestaje iako se njezini članovi kontinuirano mijenjaju. Teškoće u prepoznavanju djetinjstva kao stalne strukturalne kategorije društva, proizlaze iz shvaćanja djetinjstva kao razdoblja u kojemu se djeca pripremaju za ulazak u društvo. Međutim, samim rođenjem djeca postaju dio društva i samim time čine djetinjstvo sastavnim dijelom društva (Corsaro, 2005, prema Babić, 2014).

2.1. Tradicionalno shvaćanje djeteta i djetinjstva

Cohen (2007) navodi da zasigurno postoji mnogo toga što ne znamo o prošlosti djetinjstva, odnosno o djetinjstvu kao konceptu i iskustvu. Iako je nedostatak dokaza jedan dio problema, sporno je i postojanje višestrukih perspektiva koje oblikuju naše razumijevanje djetinjstva.

Ono što sa sigurnošću znamo jest da se tradicionalno shvaćanje djeteta i djetinjstva odnosi na ono „staro“ viđenje djeteta kao nedovršenog i nekompetentnog, a djetinjstva kao razdoblja pripreme za odraslu, zrelu dob (Babić, 2014). U prošlosti, djeci se posvećivalo značajno manje pažnje nego danas, ona nisu bila prihvaćana kao bitni i ravnopravni članovi zajednice, već se na djecu gledalo kao na buduće zamjene za odrasle članove (Alanen, 1988). Posebice u srednjovjekovnom društvu kada ideja o posebnosti prirode djetinjstva nije postojala. Djeca tada nisu bila zapostavljena ili napušтана, ali se na njih gledalo kao na „odrasle u malome“ (Ariès, 1962, prema Ledić, 2000). S obzirom na jedinstveni položaj djece u društvu i na prolaznost mladosti, odnosno djetinjstva, stvarni kapacitet djeteta prilično se razlikuje od djetetovog potencijalnog kapaciteta kao odrasle osobe. U prošlosti, upravo ta neravnoteža između stvarnog, odnosno trenutnog i potencijalnog kapaciteta stavljala je djecu u marginaliziran položaj (Crawford i Lewis, 2009). Marginalizacija djece temelji se na mišljenju da su djeca nekompetentna, nezrela i ovisna o odraslima, i takva mišljenja služila su kao opravdanje za isključivanje djece iz sudjelovanja u donošenju odluka koje su za njih bitne (Babić, 2014). Međutim, djetinjstvo je podložno promjenama, s vremenom ideje o djetinjstvu se mijenjaju, tako iznova stvarajući sliku o djetetu (Šagud, 2014). Hertzman (1994) navodi da su se u prošlosti odvijale promjene upravo zbog općeprihvaćenog vjerovanja da iskustva iz ranog djetinjstva imaju utjecaj na život odrasle osobe. Neke od promjena koje su u prošlosti uvelike utjecale na djetinjstvo su zabrana dječjeg rada i organizacija javno financiranog obrazovanja djece, s ciljem očuvanja fizičkog, društvenog i ideološkog okruženja djece.

2.2. Razvoj istraživanja povijesti djetinjstva

Početak rasta interesa za djetinjstvo i njegovu povijest primjećuje se prvi put u drugoj polovici dvadesetog stoljeća. Mnogi su čimbenici utjecali na početak povijesnog proučavanja djetinjstva, poput Freudove psihoanalize i Piagetovih stadija dječjeg razvoja (Hanawalt, 2002). Djelo „Stoljeća djetinjstva“ Philippea Arièsa smatra se začetničkim i nezaobilaznim naslovom

u istraživanju institucionalno prepoznatljive povijesti djetinjstva (Hameršak, 2004). Upravo je njegova knjiga učinila pomak u proučavanju djetinjstva od individualnijeg, introspektivnijeg pristupa prema javnoj i stručnoj raspravi o općim praksama odgoja djece (Hanawalt, 2002). Arièsov uspjeh leži upravo u tome što je svoje čitatelje uspio uvjeriti u postavke suvremenog koncepta djetinjstva prethodno spomenute u prvom poglavlju, od kojih su glavne da djetinjstvo ima povijest, da se tijekom vremena i u različitim kulturama, ideja i iskustvo djetinjstva mijenjalo (Cunningham, 1998). Ariès je pionir suprotstavljanju tadašnjim determinističkim shvaćanjima djetinjstva (Hameršak, 2004) i zagovornik je shvaćanja djetinjstva kao socijalnog konstrukta (1962, prema, Babić 2014) uvjetovanog vremenom, kulturom, predodžbom djetinjstva i samim iskustvom bivanja djetetom (Cunningham, 1998, prema, Hameršak 2004). Danas, mnogi od Arièsovih argumenata nisu održivi, no to ne osporava njegovu važnost i doprinos za razvoj povijesti djetinjstva. Njegov doprinos najveći je u uviđanju djetinjstva kao socijalnog konstrukta i pozivanju znanstvenika na nužnost proučavanja djece i njihovih života (Ledić, 2000).

2.3. Suvremeni pogled na dijete i djetinjstvo

Temeljna transformacija prema modernom ili suvremenom shvaćanju djetinjstva povezana je s procesom industrijalizacije i odvijala se na prostorima Zapadne Europe i Sjedinjenih Američkih Država. Promjenu su izazvala tri isprepletana događaja. Prvo, djetetova primarna društvena obaveza više nije bila rad, nego školovanje. Drugo, natalitet je pao, što je promijenilo odnose djece i roditelja, ali i odnose između same djece, odnosno braće i sestara. Naposljetku, razvojem moderne medicine stopa smrtnosti djece naglo je pala, što je također uvelike utjecalo na pozitivne promjene u odnosima među članovima obitelji, posebice u odnosu roditelj-dijete (Stearns, 2005).

Suvremeni diskurs društvenih studija djetinjstva u kontrastu je sa starijim, biološki usmjerenim idejama, uslijed uočavanja važnosti društvenih i kulturnih aspekata djetinjstva (Prout, 2005, prema Marković, 2007). Suvremeno shvaćanje djeteta „novo“ je u poimanju djeteta kao kompetentnog tvoritelja i interpretatora vlastitog života, i shvaćanju djetinjstva kao socijalne kategorije, odnosno socijalnog konstrukta (Bašić, 2014).

Prout i James (1990, prema James i James, 2001) određuju tri premise na kojima počivaju suvremena istraživanja i proučavanja djetinjstva. Postavke od kojih polaze su te da je djetinjstvo socijalni konstrukt, da su djeca sama po sebi vrijedna proučavanja i da su djeca

društveni akteri s izgrađenom perspektivom o svijetu, a odraslima bi koristilo da poslušaju što djeca imaju za reći. Upravo ove ideje doprinijele su interdisciplinarnom pristupu suvremenog istraživanja djetinjstva, odnosno uključivanju saznanja iz raznih znanosti poput pedagogije, sociologije, antropologije, geografije, povijesti, filozofije, teologije i drugih (James i James, 2001).

Djeca danas odrastaju u kulturološki raznolikom, društveno kompleksnom i tehnološki visoko razvijenom društvu (Šagud, 2014). Međutim, deMause (1974, prema Ledić, 2000) upozorava kako nisu samo ekonomski i tehnološki razvoj utjecali na razvoj povijesti djetinjstva. On tvrdi da je najveća pokretačka snaga upravo u odnosu između roditelja i djeteta.

Bašić (2012, str. 10) upozorava kako djetinjstvo više nije „jedinствен fenomen, već kompleksan zbir pojava, odnosa i utjecaja“. U suvremeno doba, dijete razumijemo kao socijalno i kulturno biće koje je punopravni član društva i koje doprinosi ne samo svom osobnom razvoju, već i razvoju čitavoga društva. Naglašava se kompetentnost djeteta i važnost autonomije i participacije u društvu (Brembeck, Johansson i Kampmann, 2004, prema Kopic i Korajac, 2010). Odnosno djeca kao socijalni akteri nisu oblikovana kulturom, već ju sama pomažu oblikovati (James i James, 2001).

2.4. Nestanak djetinjstva

Leček (1997) navodi kako dobne granice djetinjstva nije sasvim lako odrediti. Jasno je da se za početnu točku uzima rođenje djeteta, ali vrijeme kada djetinjstvo prestaje određuje više čimbenika. Suvremeno djetinjstvo sa sobom je donijelo razne čimbenike koji pridonose tzv. skraćivanju djetinjstva koje se očituje u manjoj količini vremena koju djeca provode slobodno se igrajući, u nastojanju djece da pokušaju ispuniti pretjerana očekivanja i zahtjeve kako roditelja, tako i društva, u smislu institucionalnog stjecanja kompetencija te naposljetku, u samoj ugroženosti djeteta u medijima (Bašić, 2012). Upravo granica i odvajanje djetinjstva i odraslosti služi kao svojevrsan štit djetinjstva koji omogućuje djeci nesmetano razvojno doba u kojemu su ona oslobođena odgovorosti (Jull i Helle, 2005, prema Bašić, 2012). Brisanjem granice koja odvaja doba djetinjstva i odraslosti, dovodi se u pitanje sve ono što se do sada zna i smatra istinitim o djetinjstvu. Postman (2006, prema Bašić, 2012) tvrdi da brisanje granice dovodi do ‘uništenja’, ‘nestanka’ i ‘smrti’ djetinjstva. Postman (1982) u knjizi „The Disappearance of Childhood“ razloge nestanka djetinjstva nalazi upravo u televiziji i novim električnim medijima koji opskrbljuju sve, i djecu i odrasle osobe, istim informacijama. Novi

mediji ne filtriraju informacije i ne odvajaju ih na one koje su primjerene za odrasle, a koje namijenjene djeci, već je jednostavno sve dostupno svima. Postman (1982) upozorava da se time uzrokuje gubitak dječje nevinosti i da bez tajnosti djetinjstvo kakvo poznajemo ne postoji. Djeci su dostupni odgovori na pitanja koja sama nisu stigla postaviti, a duboke posljedice naglog razvoja elektroničkih medija snosit će cijelo društvo, a posljedice će biti posebno izražene na djeci. U prošlosti je čvrsta barijera između djetinjstva i odraslosti predstavljala zdravi stup društva. Svijet odraslih bio je okarakteriziran znanjem, moći, autoritetom i mudrošću, dok je dječji svijet bio pun čuda, tajni, misterija i naivnosti. Danas su ta dva svijeta potpuno isprepletena (Vargas-Cooper, 2017). Iako je Postmanovo djelo nastalo 1980-ih, u pred-digitalnom dobu i fokusirano je na učinke televizije i oglašavanja, njegovi se argumenti uklapaju u suvremenu sve rašireniju kulturu dostupnosti podataka na Internetu. Stoga, Vargas-Cooper (2017) zaključuje, ako je televizija slomila društvene i intelektualne barijere između djetinjstva i odrasle dobi, Internet ih je potpuno izbrisao.

3. Društvene mreže

Društvene mreže postale su sveprisutni i omiljeni instrument međuljudske komunikacije, kao i sredstvo obrazovne, političke i poslovne razmjene (Fourie, 2020). Čovjek oduvijek teži širenju kruga prijatelja i poznanika koje međusobno povezuju isti ili slični interesi. Stoga se može zaključiti da društveno umrežavanje nije nova pojava u međuljudskim aktivnostima. Međutim, razvoj interneta omogućio je nastanak društvenih mreža u online okruženju i samim time stvoren je novi oblik digitalnog društvenog umrežavanja (Kušić, 2010, prema Kalajžić i Škrbić, 2016). Društvene mreže definiraju se kao internetske usluge koje omogućuju osobama kreiranje javnog ili polujavnog profila i određivanje liste korisnika kojima omogućuju pristup i povezivanje (Šola i Germovšek, 2017). Najpoznatije društvene mreže, odnosno platforme s najviše korisnika broje Facebook, Instagram i Tik Tok. U tu kategoriju svakako se ubrajaju i društvene platforme za dopisivanje poput WhatsApp, WeChat i Facebook Messenger koje broje milijune korisnika (Statista, 2023).

Način na koji je digitalna tehnologija neizmjenjano promijenila suvremeni svijet može se usporediti s utjecajem urbanizacije i globalizacije na promjene u svijetu tijekom prethodnih razdoblja. Digitalizacija svijeta postala je neizbježna sila koja utječe na gotovo sve sfere ljudskog života, oblikujući gospodarstva, društva i kulture. S obzirom da je broj djece koja imaju pristup internetu u stalnom porastu, digitalizacija svijeta zauvijek je promijenila i

djetinjstvo. Od samog rođenja, djeca su izložena digitalnoj tehnologiji koja pritom oblikuje njihova životna iskustva, percepciju, ideje i svjetonazor (Valentine i Holloway 2001, Keeley i Little 2017, prema Fourie, 2020).

3.1. Sharenting

Pojavom društvenih mreža, došlo je do slabljenja granica između privatnoga i javnoga. Ljudi postaju sve otvoreniji, dijeleći s drugima ono što se prije smatralo privatnim, a taj tendenciji prilagodili su se i mediji (Šola i Germovšek, 2017). Posljednjih nekoliko godina, došlo je do pojave novog trenda u svijetu, tzv. *sharentinga* (riječ nastala kombiniranjem engleskih riječi *oversharing* i *parenting*), koji se odnosi na objavljivanje detalja iz života djece od strane roditelja na njihovim profilima društvenih mreža. Pri samom objavljivanju, djecu se ne pita za odobrenje, bez obzira o prirodi objave, bila ona pozitivna ili negativna. (Sečan Matijaščić, 2018). Brosch (2016, prema Sečan Matijaščić, 2018) upozorava na zastrašujuću činjenicu da neka djeca prije nego što su prohodala imaju stvoren „digitalni otisak“, odnosno na profilima društvenih mreža roditelja nalazi se mnoštvo fotografija i podataka o djetetovu privatnom životu. Digitalni otisak sastoji se od sadržaja (objava, pregleda, komentara, slika itd.) kojeg osoba stvara, postavlja i dijeli, ali i od sadržaja koje druge osobe objavljuju i podijele s nama ili o nama (definicija preuzeta sa: Centar za sigurniji Internet). Velika je mogućnost da će kasnije u životu dijete, ili pak djetetov budući poslodavac naići na njegove sramotne fotografije, priče iz života ili informacije o njihovom fizičkom i mentalnom zdravlju (Edney, 2022). Rezultati istraživanja kojeg je provela Stacy Steinberg (2017, prema Stauff, 2020) pokazuje da je 56% roditelja podijelilo potencijalno neugodne informacije o svojoj djeci na internetu, 51% je odalo lokaciju svog djeteta, a 27% roditelja podijelilo je potencijalno neprikladne slike.

Što se tiče istraživanja ovog područja u Hrvatskoj, Ivakić i Mandarić Vukušić (2023) provele su istraživanje na deset Instagram profila roditelja, poglavito majki, koji su otvoreni za javnost. Proučavanjem fotografija iz trudnoće, ili pak fotografija same djece kao i sadržaja koji otkriva podatke o djetetu, autorice zaključuju da je u 51,06% objava roditelja prisutan sadržaj koji direktno otkriva identitet djeteta. Taj postotak ukazuje na generalno stanje u Hrvatskoj u vidu zaštite dječje privatnosti i stvaranja slike o djetetu u javnosti, koja nažalost više nalikuje onoj tradicionalnoj, a ne suvremenoj. Roditelji olako dijele informacije o vlastitoj djeci, što je

dokazano činjenicom da je od ukupnog broja objava 43,67% istih usmjereno isključivo na sadržaj o djetetu, bez obzira što se radi o profilima roditelja.

Dok odrasli imaju mogućnost postavljanja vlastitih parametara prilikom objavljivanja svojih osobnih podataka na društvenim mrežama, djeca nemaju nikakvu kontrolu nad digitalnim otiskom kojeg stvaraju njihovi roditelji. Upravo iz tog razloga neka ograničenja nad roditeljima morala bi postojati. U mnogim slučajevima, roditelji su ti koji štite internetski identitet svoje djece. Međutim, roditelji nisu uvijek zaštitnici. Njihove objave na društvenim mrežama, svjesno ili ne, mogu nauditi njihovoj djeci. Odluka koju roditelji donose prilikom objavljivanja osobnih podataka djeteta na Internetu potencijalni je izvor štete o kojem se uglavnom ne razgovara dovoljno (Steinberg, 2017). Društvena mreža Instagram omiljena je među roditeljima koji dijele slike svoje djece kako bi održali osjećaj zajedništva s prijateljima i obitelji, te kao digitalni dnevnik postignuća i događaja iz života djece (Le Moignan, 2017, prema Ranzini, Newlands i Lutz, 2020). Koliko se god dijeljenje takvih objava čini bezopasno, ono ipak značajno pridonosi narativu roditeljstva, a ne narativu djetinjstva, odnosno iako je sveprisutnost djece u objavama i više no očita, primarni fokus i dalje ostaje na roditelju (Ranzini i sur., 2020).

3.2. Slika djeteta u javnosti

Gabelica Šupljika (2009) upozorava na važnost medija u stvaranju slike djeteta u javnosti. Prikaz koji dijete vidi o sebi daje djetetu jasnu poruku kakvo je ono ili kakvo bi trebalo biti te koje je njegovo mjesto u svijetu. Društvene mreže povećavaju izloženost djeteta tuđim procjenama i interpretacijama, što za dijete može biti opterećujuće i traumatsko iskustvo. Mediji utječu na percepciju o tome „tko su djeca, kakva su i kako se ponašaju. Ta slika može u javnosti poticati i razvijati poštovanje prema djetetu i njegovim snagama i ograničenjima, kao što se iz nje mogu širiti predrasude i stereotipi“ (Gabelica Šupljika, 2009, str. 30). Postavlja se pitanje, je li prikaz djeteta na profilima društvenih mreža roditelja stvarni prikaz tog djeteta, ili pak puka interpretacija odraslih, uključujući roditelje, javnost, novinare i sl. Otkrivanje djetetovog identiteta objavama na društvenim mrežama izravno se utječe na to dijete, ali i na okolinu i drugu djecu, odnosno na stvaranje opće, javne slike djeteta u društvu (Gabelica Šupljika, 2009).

4. Zakonski okvir i pravne regulative zaštite dječjih prava

Upravo zakon osigurava regulatorni okvir koji definira djetinjstvo i samim time utječe na društvenu praksu i sistematizaciju svakodnevne interakcije između djece i odraslih. Zakon, bio religiozni ili sekularni, je mehanizam koji ima ključnu ulogu u posredovanju i čuvanju granica između djetinjstva i odrasle dobi (James i James, 2001).

Najvažniji dokument koji jamči zaštitu i provedbu prava djece na svjetskoj razini je Konvencija o pravima djeteta (Jelavić, 2009). Konvencija o pravima djeteta međunarodni je dokument koji propisuje prava djece u cijelom svijetu, kao i obaveze koje su države potpisnice dužne ispunjavati spram djeteta. Radi se o pravnom aktu „koji ima snagu zakona i obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredaba te uključuje pravo nadziranja primjene u državama koje su ju prihvatile i ratificirale“ (Konvencija o pravima djeteta, str. 1, 1989). Opća skupština tijelo je Ujedinjenih naroda koje je usvojilo Konvenciju 20. studenoga 1989. godine, te je taj datum odabran kao dan obilježavanja Međunarodnog dana djeteta. Konvenciju je ratificiralo 196 država, a Republika Hrvatska smatra se strankom Konvencije od dana osamostaljenja, odnosno od 8. listopada 1991. godine. Kao što je istaknuto u predgovoru Konvencije, djeca kojoj po rođenju pripadaju temeljne slobode i prava ipak iziskuju posebnu pravnu zaštitu s obzirom na njihovu tjelesnu i psihičku nezrelost. Vrste prava koja su djeci propisana Konvencijom mogu se razvrstati na razvojna i zaštitna prava i prava preživljavanja i sudjelovanja (Konvencija o pravima djeteta, 1989).

Prema članku 16. Konvencije o pravima djeteta (1989) „1. Niti jedno dijete ne smije biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled“.

Govoreći o pravnoj zaštiti djece u okviru hrvatskog zakonodavstva, prema članku 35. Ustava Republike Hrvatske „Svaku se čovjeku i građaninu jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti“ (NN 8/1998).

Nadalje, prema članku 178. Kaznenog zakona „(1) Tko iznese ili pronese nešto iz osobnog ili obiteljskog života djeteta, protivno propisima objavi djetetovu fotografiju ili otkrije identitet

djeteta, što je kod djeteta izazvalo uznemirenost, porugu vršnjaka ili drugih osoba ili je na drugi način ugrozilo dobrobit djeteta, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Tko djelo iz stavka 1. ovoga članka počini putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je ono postalo pristupačno većem broju osoba, kaznit će se kaznom zatvora do dvije godine“ (NN 125/2011).

Uz prethodno navedene zakone, još nekoliko zakonskih akata reguliraju zaštitu prava djece, a to su: Zakon o elektroničkim medijima, Zakon o sudovima za mladež, Prekršajni zakon i Zakon o obveznim odnosima (Jelavić, 2009).

4.1. Zaštita prava djece u medijima i na internetu

Kada se govori o pravnoj zaštiti djece u medijima, ukazuje se na međunarodne konvencije, koje je ratificirao Hrvatski sabor, kao i na zakone i kodekse koji se bave tim pitanjima (Blažević i Stipišić, 2009). „UN-ov Odbor za prava djeteta objavio je u ožujku 2021. Opći komentar br. 25. koji dodatno pojašnjava i razrađuje odgovornosti i dužnosti država članica u pogledu načina primjene Konvencije o pravima djeteta u odnosu na korištenje digitalnih uređaja, ali i na položaj djeteta u suvremenom digitalnom svijetu. On izravno potvrđuje da se dječja prava jednako primjenjuju i offline, i online, odnosno, u fizičkom kao i u digitalnom svijetu“ (Izješće o radu pravobraniteljice za djecu 2022. godine).

U dokumentu se upozorava na to da, bez obzira što je digitalno okruženje otvorilo nove mogućnosti što se tiče ostvarivanja i provedbe prava djeteta, ono ujedno predstavlja opasnost od povrede ili zlouporabe tih istih prava. Povrede i zlouporaba odnose se na dijeljenje fotografija i informacija, kako od strane same djece, tako i od strane roditelja ili nepoznatih osoba. Upozorava se na opasnost da seksualni prijestupnici mogu upotrebljavati digitalne sadržaje u seksualne svrhe proizvodnjom i distribucijom materijala. Nadalje, naglašava se važnost zaštite djece od svih oblika iskorištavanja vezanih uz digitalno okruženje, uključujući ekonomsko iskorištavanje i rad djece, seksualno iskorištavanje i zlostavljanje, trgovinu i otmicu djece i sl. (Opći komentar br. 25 (2021) o pravima djece u odnosu na digitalno okruženje).

Neosporiva je činjenica da mediji svojim djelovanjem uvelike senzibiliziraju javnost o temama zaštite prava i interesa djece (Blažević i Stipišić, 2009), te su prema članku 16. Zakona o

medijima „ (1) Mediji su dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece, mladeži i obitelji bez obzira na spol i spolno opredjeljenje. Zabranjuje se objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava dobrobit djeteta“ (NN 59/2004).

Osim zakonodavnih tijela, u Republici Hrvatskoj zaštita privatnosti propisana je i Kodeksom časti hrvatskih novinara u kojemu glasi da je „dobrobit djeteta nadređena javnom interesu“ (HND 2009, čl. 19).

Uz djecu koja na svoju ruku objavljuju osobne fotografije na društvenim mrežama veliki problem su i roditelji koji često objavljuju sadržaje sa svojom djecom na svojim društvenim profilima, kršeći tako djetetovo pravo na zaštitu privatnosti koje je zajamčeno brojnim dokumentima, od kojih je jedan i Konvencija o pravima djeteta (Bilan, 2017). Dakle, nije rijedak slučaj, da upravo roditelji pridonose izlaganju djetetove intime široj javnosti, ostavljajući dijete nezaštićenim (Jelavić, 2009).

Ipak, u Republici Hrvatskoj, pravno gledano, ne postoji zakon ili regulativa koja sprječava roditelje da objavljuju fotografije svoje djece na profilima društvenih mreža, osim u iznimnim slučajevima kada te su te objave neprimjerene i jasno ugrožavaju djetetovu dobrobit (Izvešće o radu pravobraniteljice za djecu u 2022. godini). Jedan od razloga upravo je to što se medijski zakoni i novinarski Kodeks časti u Republici Hrvatskoj, ali i ostatku Europske Unije, odnose samo na medije, a društvene mreže poput Facebook-a, Instagram-a i Tik-Tok-a nisu definirane kao mediji, i samim time nisu obavezne poštovati zakonske odrednice (Labaš i Ciboci, 2021). Reynolds (2006, prema Kopic i Korajac, 2010) upozorava na proturječnosti koje sadrže dokumenti o pravima djece. Iako dokumenti ističu razna prava od kojih su neka „dječje pravo na fizički i mentalni identitet i integritet, pravo na autonomni izbor i odlučivanje, pravo na slobodno izražavanje mišljenja, pravo na udruživanje i djelovanje“ (Reynolds 2006, str 46., prema Kopic i Korajac, 2010) istovremeno u njima prevladava zaštitnički ton prema djeci. Djeca su predstavljena kao ranjiva i nezrela, što ih automatski postavlja u marginalan položaj u odnosu na odrasle. U dokumentima je istaknuta važnost roditeljske odgovornosti i kontrole nad djetetom i njegovim djetinjstvom.

U dokumentima o zaštiti prava djece, djeca se tumače kao ovisni o zaštiti odraslih. Prema tome, roditelji trebaju u okviru obitelji, koja je odgovorna za kvalitetu rasta i razvoja djeteta, brinuti o dobrobiti djeteta (Kopić i Korajac, 2010).

4.2. Narušavanje privatnosti djeteta na društvenim mrežama

Pojavom interneta, posebice društvenih mreža, pojavila se potreba za redefiniranjem pojma privatnosti zbog porasta opasnosti za djecu u vidu otkrivanja identiteta objavljivanjem fotografija i osobnih podataka (Zgrabljić Rotar, 2016).

Danas su dječja prava aktualna tema o kojoj se mnogo raspravlja, a provođenje prava regulira se mnogobrojnim međunarodnim propisima. Usprkos tome, zaštita dječjeg prava na privatnost u digitalnom svijetu još uvijek nije dovoljna (Livingstone i O'Neill 2014, prema Grmuša, Tomulić i Anđelić, 2018). Navedeni zakoni i konvencije i dalje ne sprječavaju veliki broj roditelja koji nastavljaju objavljivati sadržaje koji uključuju fotografije i videozapise njihove maloljetne djece na društvenim mrežama, bez suglasnosti i znanja djece, time kršeći njihovo pravo na privatnost. Društvene mreže su javni prostor, što znači da se bilo kakav medijski sadržaj objavljen na društvenim mrežama može upotrebljavati u različite svrhe. Stoga, mogućnost zlouporabe fotografija djece nije isključena (Bilan, 2017).

Ekspoziranje djece u javnosti i medijima, odnosno objavljivanje njihovih fotografija, regulirano je Kodeksom časti hrvatskih novinara i raznim zakonskim odrednicama. Međutim, jasna pravna i zakonska regulacija ne postoji u slučaju kada su upravo roditelji ti koji objavljuju sadržaje vezano za svoju maloljetnu djecu na društvenim mrežama. Zakon podrazumijeva da je zadatak svakog roditelja prvenstveno zaštititi svoje dijete od potencijalnih opasnosti, ponašajući se u skladu s djetetovim najboljim interesom. No, s obzirom da roditelje nitko ne regulira, nije rijetkost da se na društvenim mrežama postavljaju fotografije djece, često popraćene osobnim informacijama. Posljedice neodgovornog dijeljenja fotografija i informacija od strane roditelja, mogu biti izrazito štetne i opasne za dijete, o čemu većina roditelja ne promišlja u trenutku objavljivanja (Šola i Germovšek, 2017).

4.3. Rad Ureda Pravobraniteljice za djecu

Na internetskoj stranici Ureda Pravobraniteljice za djecu dostupna su za javnost izvješća o radu pravobraniteljice za djecu. Izvješća donose pregled stanja i provedbe prava

djece u Hrvatskoj kroz aktivnosti i rad Ureda koji prati, štiti i promiče prava djece. Posljednje, dvadeseto izvješće podneseno je 3. travnja 2023. godine. U navedenom izvješću navedeno je kako se najviše prijava narušavanja djetetove privatnosti, isto kao i prijašnjih godina, odnosilo na privatnost djece u medijima, s posebnim naglaskom na društvene mreže.

U Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu u 2022. godini roditelje se upozorava da budu oprezni i odgovorni prilikom objavljivanja sadržaja vezanih za svoju djecu na društvenim mrežama. Upravo roditelji trebaju biti primjer svojoj djeci i poučiti ih o zaštiti, kako svoje, tako i privatnosti drugih ljudi. Od roditelja se očekuje da objasne djetetu što je njegova privatnost i intima i da se neke informacije ne dijele javno, već isključivo s bliskim osobama. U istom izvješću, daje se preporuka roditeljima da prije nego objave fotografiju ili videozapis djeteta dobro promisle o potencijalnim rizicima i posljedicama koje objavljivanje takvih sadržaja na društvenim mrežama može u budućnosti imati za dijete.

Gabelica Šupljika (2009) navodi kako otkrivanje privatnosti djeteta šteti djetetu na više načina: ugrožava djetetov razvoj i onemogućava zadovoljavanje djetetovih potreba, ali i ugrožava djetetovu sliku o samome sebi kao i odnos sa okolinom. Stoga, kada se govori o otkrivanju privatnosti djeteta, riječ je o „djetetovu privatnom životu, njegovu identitetu, duševnom integritetu, slici u javnosti, sudjelovanju u stvaranju slike o njemu, razumijevanju interpretacije i tumačenja njegova života i njega samog“ (Gabelica Šupljika, 2009, str 21). Otkrivanje identiteta djeteta uključuje objavljivanje njegove fotografije, imena, inicijala, citiranje djetetovih riječi, iznošenje podataka o obiteljskim prilikama ili osobnom razvoju djeteta.

Objavljivanjem simpatičnih fotografija svoje djece na društvenim mrežama, roditelji s dobrom namjerom žele podijeliti sadržaj s bliskim osobama, udaljenom rodbinom i prijateljima. Međutim, u datom trenutku, ne razmišljaju o tome kako nemaju svi korisnici društvenih mreža iste namjere, te da sadržaj koji jednom objave na internetu, tu zauvijek i ostaje. Jednom kad roditelji objave fotografiju svoga djeteta, izvan njihove kontrole je tko će, kada, gdje i zašto upotrijebiti taj sadržaj (Šola i Germovšek, 2017).

Prema Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu u 2022. godini zaprimljene su brojne prijave o objavljivanju fotografija ili informacija o djeci na društvenim mrežama Facebook i Instagram. Gotovo u svim slučajevima sadržaj su objavile djetetu bliske osobe. Npr. baka objavljuje fotografije djeteta bez dopuštenja roditelja, bivši partner i očeva nova partnerica

objavljaju sadržaj bez dopuštenja majke, jedna prijava bila je usmjerena na majku koja je na društvenim mrežama iskorištavala bolesno dijete za samopromociju. Određeni broj prijava odnosio se na sadržaje o djetetu koje su objavili sami roditelji, pritom zanemarujući djetetovu dobrobit i u nekim slučajevima iskorištavajući djecu u svrhu materijalne koristi i zarade.

4.4. Roditeljska odgovornost

Uzrok ovakve neopreznosti pri objavljivanju sadržaja na društvenim mrežama možda leži u tome „što su društvene mreže relativno mlad alat te nije prošlo dovoljno vremena da bismo mogli sagledati sve posljedice i njihovu ozbiljnost“ (Šola i Germovšek, 2017, str. 641). Riječ je o neodgovornom i nepromišljenom roditeljskom ponašanju, ali i o nedovoljnoj informiranosti o potencijalnim posljedicama objavljivanja takvog sadržaja (Gabelica Šupljika 2009, prema, Grmuša, Tomulić i Anđelić, 2019).

Zadatak osiguravanja privatnosti i sigurnosti djece na internetu složena je suradnja više sudionika: roditelja, vršnjaka, učitelja, djece, zajednice, škole, civilnog društva, vlade, nevladinih organizacija, međunarodnih organizacija i organa za provedbu zakona (Fourie, 2020). Međutim, Qvortrup (2005, prema Kopic i Korajac, 2010) naglašava da odgovornost za podizanje djece više nije javna, već privatna, odnosno roditeljska odgovornost. Roditelji su potpuno odgovorni za obrazovanje, zdravlje i zaštitu svoje djece od opasnosti koje postoje u društvu. Stoga se od roditelja očekuje da u ovom modernom društvu zaštite svoju djecu unutar obitelji i da djetetovu privatnost ne čine javno dostupnom.

4.5. (Ne)suglasnost djece

Uz nedostatak privatnosti, djeca ne mogu dati pristanak za objavljivanje njihovih fotografija na društvenim mrežama – ne znaju što to znači za njih i kako može utjecati na njihovu budućnost. Iako malo toga može biti učinjeno iz pravne perspektive, pomogla bi osviještenost roditelja o utjecajima dijeljenja podataka o svojoj djeci na društvenim mrežama i kakav učinak ta odluka može imati (Lenander, 2023). Objave fotografija, podataka i snimki djeteta uvjetovane su isključivo roditeljskom suglasnošću, bez isticanja potrebe da samo dijete da suglasnost za objavu istoga. Prema Konvenciji o pravima djeteta (1989) svako dijete koje je sposobno oblikovati osobno mišljenje ima pravo iznijeti ga o pitanjima koja se odnose na to dijete, a roditelji su to mišljenje dužni uzeti u obzir, naravno sukladno djetetovoj dobi i zrelosti.

Međutim, „iako se roditelj smatra temeljnim nositeljem zaštite djetetovog najboljeg interesa, roditeljska suglasnost nije uvijek u skladu s djetetovim najboljim interesom“ (Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu u 2022. godini, str. 20). Najbolji interes djeteta treba uvijek biti u prvom planu, posebice kada se radi u okvirima digitalnog okruženja, koje iako nenamijenjeno djeci, igra značajnu ulogu u njihovom životu (Opći komentar br. 25 (2021) o pravima djece u odnosu na digitalno okruženje). Stoga, Gabelica Šupljika (2009) upozorava da sve dok svaka roditeljska odluka ne bude donesena imajući na umu najbolji interes djeteta u i dok se između prava djeteta i interesa javnosti, kako roditelji tako i medijski djelatnici budu odlučivali za javnost, potrebno je dodatno osvještavanje o posljedicama ugrožavanja djetetove dobrobiti eksponiranjem i objavljivanjem bilo kakvog medijskog sadržaja. Roditelji su dužni provjeriti razumije li dijete kako je prezentirano u javnosti, odnosno želi li dijete uopće biti prezentirano. Šola i Germovšek (2017) ističu pravo djeteta na izražavanje mišljenja o tome želi li da u budućnosti njegovi vršnjaci iz razreda, ili pak budući poslodavci, imaju pristup sramotnim fotografijama na profilima društvenih mreža. Zakonska i moralna odgovornost, o posljedicama objavljivanja djetetovih fotografija, bilo da ih je objavilo dijete ili roditelj, isključivo je na roditelju. Prema Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu u 2022. godini preporuča se dodatna regulacija ovog područja te se naglašava potreba za javnim kampanjama i sustavnim educiranjem i djece i roditelja, ali i stručnjaka i građana o važnosti zaštite dječje privatnosti.

5. Djeca kao izvor zarade na društvenim mrežama

Djeca nisu samo ranjiva skupina, već su i aktivni sudionici, odnosno kreatori online sadržaja (Byrne i Burton, 2017, prema Fourie, 2020). Profesionalci iz raznih područja poput zaštite prava djece i sigurnosti djece na internetu, stalno upozoravaju roditelje na važnost zaštite djece od pretjerane izloženosti. Međutim, pod povećanim rizikom su upravo djeca poznatih osoba, za čiji život je interes javnosti veći. Mediji često objavljuju fotografije objavljene na profilima roditelja podrazumijevajući njihovu suglasnost, time povećavajući rizik zlouporabe fotografija djece. Često same javne osobe koriste svoju djecu u svrhu oglašavanja na društvenim mrežama putem plaćenih reklama, potaknute lakom i brzom zaradom te popularnošću. Korištenjem djece u marketinške svrhe, djeca preuzimaju tzv. ulogu *influencera* koje na društvenim mrežama prati veliki broj vršnjaka (Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu u 2022. godini).

Korištenje djece u oglašavajućim sadržajima, odnosno bilo kakva suradnja djeteta i određenog brenda je u najmanju ruku problematična (Biberović, 2023). Djeca postaju sudionici reklamnih kampanja koje niti su primjerene, niti namijenjene dječjoj publici, već odraslima. Djeca izazivaju više emocija, privlače publiku i povećavaju rejting (Shmueli, 2015, prema Bilan, 2017) i upravo to ih čini idealnim kandidatima za brzu i laku zaradu. Nije čudno što se mnogi roditelji i djeca odlučuju za ovakvu vrstu poslovanja. Društvene mreže čine industriju vrijednu više milijardi dolara kojoj može pristupiti svaka osoba s pametnim telefonom. Zanimljivo je to da je 2019. godine Youtuber s najvećom zaradom u svijetu bio osmogodišnji dječak čiji je kanal Ryan ToysReview zaradio preko dva milijuna dolara recenzirajući igračke (Schomer, 2020, prema Edney, 2022)

Još jedan problem koji proizlazi iz ovakvog načina zarađivanja na djeci upravo je komercijalizacija i komodifikacija djetinjstva. Korištenjem djece kao izvora zarade doprinosi se stvaranju kulture društva konzumerizma i materijalizma. Posljedično, to može utjecati na dječje vrijednosti i prioritete, kao i nedostatak sposobnosti i iskustva da se odupru reklamama i konzumerizmu (Guillaume, 2018, prema Lenander, 2023). Komodifikacija djetinjstva odnosi se na tretiranje djece kao potrošača. Ova praksa uključuje stvaranje i prodaju proizvoda i usluga posebno namijenjenih za djecu, kao i korištenje marketinških tehnika ciljanih za djecu, a ne odrasle. U većini slučajeva, vrijednost djece kao utjecajnih osoba povezana je s njihovom sposobnošću stvaranja prihoda za marke i tvrtke koje promoviraju (Lenander, 2023). Društvene mreže omogućile su razvoj ove kulture putem djece *influencera* i njihovih roditelja.

5.1. Djeca *influenceri*

Influenceri ili kreatori javnog mišljenja nisu nova pojava, oni postoje oduvijek. U prošlosti su to bile poznate osobe, sportaši ili politički moćnici. No, zahvaljujući razvoju novih tehnologija i pojavom društvenih mreža, pojavljuju se nove utjecajne osobe, *influenceri*, koji kreiraju javno mišljenje (Freberg i sur. 2010, prema Labaš i Ciboci, 2021).

Neki od najpoznatijih *influencera* u svijetu upravo su maloljetnici, u nekim slučajevima su to čak djeca koja još nisu krenula u školu (Labaš i Ciboci, 2021). Odavna se na Youtubeu mogu pronaći viralni videozapisi na kojima djeca rade slatke, smiješne i čudne stvari. Međutim, posljednjih godina pojavili su se novi oblici dječje slave koji uvelike nadilaze slučajnu viralnu popularnost (Feller i Burroughs, 2021). Posljednjih godina naglo raste broj djece koja tvore

sadržaj na Youtubeu. Dječje zvijezde dominiraju na popisu najveće zarade i broja gledatelja. Sadržaj koji izrađuju djeca za djecu postao je vrijedan više milijardi dolara (Social Blade, 2020, prema, Feller i Burroughs, 2021). Digitalni fenomen djece *influencera* ili *kidfluencers* relativno je nov pojam koji se odnosi na sve utjecajne korisnike društvenih platformi mlade od 16 godina koji svojim obiteljima donose zaradu. Često su roditelji ti koji upravljaju društvenim profilima djece, jer je ipak dobna granica za otvaranje takvih profila 13 godina. No, nadzor i upravljanje roditelja ne garantiraju da dječje *influencerstvo* predstavlja igru, a ne rad (Babić 2022). Sveprisutnost dječjeg sadržaja na Youtubeu i sama pojava sadržaja kojeg djeca izrađuju za djecu, pokrenula je mnoga pitanja u vezi s dječjim radom, privatnošću i zarađivanjem (Feller i Burroughs, 2021). Uslijed naglog rasta tržišta djece *influencera* i zakonske nepokrivenosti te industrije, postoji veliki rizik od „eksploatacije, nejasnih prava 'malih' radnika i uvjeta rada“ (Babić, 2022). Ova industrija daje priliku za bogatstvo svakoj obitelji s kamerom i pristupom internetu, ali i predstavlja rizik da roditelji iskorištavaju slavu ili novac djece, nauštrb njihovog obrazovanja i socijalne skrbi (Materson, 2020). Odlukom roditelja djeca su uključena u digitalno okruženje i virtualni svijet, te su na taj način počela zarađivati. Stoga je uočena potreba za zaštitom djece od iskorištavanja od strane pretjerano ambicioznih roditelja, što je rezultiralo planiranjem ili donošenjem zakona koji onemogućuje roditeljima ostvarivanje zarade iskorištavanjem djece (Labaš i Ciboci, 2021).

Upravo takav zakon stupio je na snagu u Francuskoj i tiče se djece koja provode puno vremena radeći u digitalnom okruženju. Cilj zakona je regulacija radnog vremena i zaštita zarade koja se osigurava tako da novac koji djeca zarade roditelji ne smiju koristiti već polažu na bankovni račun djeteta dok ono ne napuni 16 godina. Zakon također omogućuje djeci tzv. pravo na zaborav za maloljetnike, odnosno društvene platforme dužne su izbrisati sav sadržaj s maloljetnicima, ukoliko oni to zatraže (Jurman, 2020). Uz popularnost i visoke prihode, dolaze i problemi poput zlostavljanje i krađe identiteta djece *influencera*. Odgovornost je opet na roditeljima, u nadi da će blokirati i prijaviti neprimjerene komentare i time zaštititi svoju djecu uz upute o odgovornom i sigurnom korištenju digitalnih platformi (Rafsanjani, 2022).

Bitan faktor koji razlikuje djecu *influencere* od ostalih generacija je taj što su to *digital-first* djeca, odnosno djeca koja su rođena u virtualnom svijetu s nesmetanim pristupom tehnologiji, te im je taj svijet gotovo jednako prirodan kao i stvarni, te ona djeca često nemaju izgrađenu jasnu granicu između virtualnog i stvarnog života (Babić, 2022), što predstavlja dodatne opasnosti.

5.2. Obiteljski vlogging

Opasna kombinacija *sharentinga* i *kidfluencinga* sve češće se pronalazi u rastućoj zajednici obiteljskih vlogera na Youtubeu (Morris, 2023). Obiteljski *vlogging* (Family *vlogging*) žanr je videozapisa na društvenim mrežama, najčešće YouTubeu, u kojima roditelji dokumentiraju svoj svakodnevni život, uključujući svoju djecu i iznoseći detalje iz njihovih života. Ono što obiteljske vlogere razlikuje od milijuna drugih kreatora sadržaja na društvenim mrežama poput Youtube-a je to što obiteljski vlogeri inspiraciju za svoj sadržaj pronalaze upravo u obiteljskim odnosima i gotovo uvijek u životima svoje djece (Riggio, 2021). Ove kanale najčešće sačinjavaju majka, otac i djeca koji zajedno glume u skečevima i sudjeluju u dramama i podvalama nalik onima u reality programima (Morris, 2023). Dok su za većinu ljudi, jedine uspomene i dokumentacija djetinjstva fotografije i priče kojih se njihova obitelj sjeća o tom vremenskom razdoblju, za sve veći broj djece, intimni detalji njihova rođenja i djetinjstva nisu ograničeni na uži obiteljski krug. Umjesto toga, objavljeni su na internetu gdje ih mogu vidjeti tisuće, potencijalno milijuni ljudi. Na njihovim životima profitira se otkako su došli na svijet, u nekim slučajevima čak i prije toga (Reilly, 2023). Jedan od najpoznatijih primjera obiteljskih vlogera su The ACE Family, čiji YouTube kanal broji preko 18,5 milijuna pretplatnika. Videi objavljena na njihovom kanalu prate živote njihove djece od dana kad su rođena i obilježavaju važne miljokaze, poput „Ellie plače na svojoj prvoj vožnji toboganom“ (Riggio, 2021).

U većini slučajeva, za te obitelji djeca su jedan od glavnih izvora zarade. Roditelji su plaćeni da snimaju i objavljuju na internet svakodnevne aktivnosti poput buđenja, ispijanja kave i igranja s djecom (Talukdar, 2020). Posebno interesantne su one obitelji s jako malom djecom koja postanu središte sponzoriranih sadržaja i reklama. Na primjer, obitelj s novorođenčecom ugovori partnerstvo s brendom koji proizvodi odjeću za bebe ili pak dječje igračke. Takav posao unosan je i uspješan upravo zato što veliki dio publike, odnosno pretplatnika čine upravo roditelji s malom djecom. Dijete postaje zaštitno lice sponzoriranih kampanja i glavni subjekt reklama (Riggio, 2021).

Zanimljiv slučaj dogodio se 2018. godine kada je Youtuberica Nikki Phillippi, čiji kanal broji preko 1,2 milijuna pretplatnika, izvještavala svoje pratitelje o procesu usvajanja djeteta iz Tajlanda. Prijelomna točka dogodila se kad je par obavješten da su prema tajlandskom zakonu

dužni godinu dana od usvajanja djeteta držati informacije i fotografije djeteta u tajnosti. Nikki Philippi i njen suprug snimili su video u kojem obavještavaju svoje fanove da ipak odustaju od usvajanja, jer s obzirom na prirodu njihovog posla, nezamislivo im je da cijeli proces usvajanja kao i dijete, neće moći podijeliti na društvenim mrežama. Nakon objave videa, par se našao na udaru kritika, uz mnoge druge obiteljske vlogere, čija je etičnost posla i danas upitna (Cheong, 2023).

Iako naizgled bezazleni, vlogovi koji u prvom planu imaju djecu u posljednje vrijeme sve češće su podložni kritikama zbog negativnog utjecaja na djetetov psihosocijalni razvoj, te zbog same opasnosti da se djecu na taj način prisiljava na zakonski nereguliran rad (Vasilj, 2023). Zakoni o dječjem radu ne uspijevaju ići u korak s industrijom zabave na internetu koja se neprestano razvija. Ova pitanja zahtijevaju posebne mjere zakonodavstva i korporacija koje stoje iza platformi popularnih društvenih mreža (Riggio, 2021). Također, postoji rizik da roditelji manipuliraju djecom i prisiljavaju ih da se ponašaju na određeni način, koji može biti štetan, čak i ponižavajući, kako bi osigurali preglede, sljedbenike i dobre odnose s potencijalnim suradnicima (Morris, 2023).

Ovakav oblik zarađivanja čini se prikladan obiteljima: roditelji se ne moraju brinuti o stalnom poslu, a različiti brendovi daju im ponude za suradnje i sponzorstvo (Talukdar, 2020). Djeca čiji je život javno izložen na internetu, stvaraju sliku o sebi utemeljenu na slici koju su njihovi roditelji stvorili na društvenim mrežama. To posljedično može dovesti do niskog samopouzdanja i samopoštovanja i rizičnih čimbenika za razne poremećaje (Vasilj, 2023). Osim toga, s obzirom na količinu informacija o djeci koju roditelji otkrivaju u svojim vlogovima, djeca postaju laka meta potencijalnim internetskim predatorima. Istraživanje Sveučilišta u Amsterdamu (Lichtenstein et al. 2017, prema Stauff, 2020) koje se fokusiralo na Youtube kanal vlogerske obitelji the SacconeJolys pokazalo je da su imena njihovo troje djece pretraživana samo na Youtubeu 3 935 puta. Pretpostavlja se da gotovo svi ili svi rezultati pretraživanja sadrže osobne snimke ili informacije o djeci.

Problematika obiteljskih vlogera nije samo teoretska, roditelji snose posljedice i u stvarnom svijetu. U najekstremnijim slučajevima roditeljima je oduzeto skrbništvo nad djecom uslijed mentalnog i emocionalnog zlostavljanja (Kovit, 2021). Posljednji takav primjer dolazi iz SAD-a, gdje je Ruby Franke, osnivačica Youtube profila „8 Passengers“, uhićena pod optužbom zlostavljanja djece. Njen profil, koji je prije gašenja brojio oko 2.3 milijuna pregleda bio je

fokusiran na odrastanje djece u religioznom duhu, kao i na dijeljenje savjeta o odgoju i discipliniranju djece. Ovaj profil bio je na meti kritika godinama te su odgojne metode Ruby Frankie graničile sa zlostavljanjem djece, nakon što je javno priznala da je za kaznu petnaestogodišnjem sinu oduzela krevet, pa je sedam mjeseci morao spavati u vreći za spavanje. Usprkos ranijim pokušajima uključivanja socijalnih službi i policije, tek su posljednji pokušaji urodili plodom, bez obzira na javnu eksponiranost obitelji i dostupnost sadržaja (Tolentino i Rosenblatt, 2023).

U svrhu zarade, koja je i više nego dostatna za uzdržavanje obitelji, roditelji se odriču kako svoje, tako i privatnosti svoje djece (Marić, 2018). Međutim, roditelji nemaju saznanje o tome što djeca smatraju javnim, a što privatnim informacijama o sebi. Novorođenčad nema autonomiju reći ne snimanju svog rođenja i objavljivanju istog na profilima društvenih mreža. Naravno, ne znači da će sva djeca, kada odrastu i postanu svjesna prakse društvenih medija, biti apsolutno protiv toga što su njihovi životi bili javno prikazani. Ipak, roditelji su ti koji preuzimaju odgovornost i svjesno riskiraju ne znajući koje potencijalne posljedice njihov izbor može imati na budućnost njihove djece (Riggio, 2021).

6. Zaključak

Iako se o važnosti prava djece, kao i o njihovoj sigurnosti, promišlja više nego ikad, društvene mreže iz korijena su izmijenile koncepte privatnog i javnog, samim time i sigurnosti djece u digitalnom okruženju. Edukacijom djece, roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika potrebno je osvijestiti važnost pravilnog i sigurnog korištenja društvenih mreža. Društvene mreže promijenile su način komuniciranja i povezivanja s ljudima i donijele beskonačno mnogo noviteta i prilika. Međutim, s novim prilikama pristigle su i nove opasnosti koje su posebno štetne za djecu. Stvaranjem javne slike o djetetu na svojim profilima, roditelji, često nesvjesno, izlažu svoju djecu raznim prijetnjama koje vrebaju u online okruženju. Najveća problematika proizlazi iz nemogućnosti da dijete razumije što takve objave znače za njega, kakvim ga one predstavljaju i iz činjenice da roditelji često ne pitaju djecu za suglasnost, odnosno odobrenje. Zakon koji bi trebao štiti djecu i njihova prava, često ima zavezane ruke kada su roditelji ti koji svjesno objavljuju informacije o svojoj djeci. Posebice ukoliko se radi o djeci koja roditeljima donose zaradu. Svakog dana pojavljuje se sve više obitelji koje snimaju svoj svakodnevni život, s posebnim naglaskom na djecu, i objavljuju videa na društvenim mrežama, omogućujući tako milijunima korisnika uvid u njihov privatni život. S obzirom da se nikada prije nismo susretali s ovako javnom i digitalnom vrstom djetinjstva, ne znamo kakve posljedice javnog eksponiranja će djeca snositi. U svakom slučaju, o ovoj temi potrebno je više razgovarati, osvijestiti djecu, roditelje, odgojno-obrazovne djelatnike i sve stručne suradnike kako bi se sve negativne posljedice na djecu mogle spriječiti na vrijeme.

7. Literatura

- Alanen L. (1988). Rethinking Childhood. *Acta Sociologica*, 31(1), str. 53–67. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/4200684>
- Ali Norozi, S. i Moen, T. (2016). Childhood as a Social Construction. *Journal of Educational and Social Research*, Vol. 6 No. 2 (2016), str. 75-80. DOI: [10.5901/jesr.2016.v6n2p75](https://doi.org/10.5901/jesr.2016.v6n2p75)
- Aries, P. (1962). *Centuries of childhood: A social history of family life*. New York: Vintage Books.
- Babić, N. (2014). *Suvremeno djetinjstvo: teorijski pristupi, prakse i istraživanja*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Bašić, S. (2012). Kriza djetinjstva. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(67), str. 10–12. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/124014>
- Biberović, M. (2023). Sve više mama-influencerica skriva lica svoje djece s interneta. I to je ispravna odluka. <https://www.netokracija.com/djeca-influenceri-207987>. Pristupljeno: 20.6.2023.
- Bilan, A. (2017). Djeca u društvenim medijima na primjeru Twitter i Facebook profila Beyonce i Kim Kardashian. *In medias res*, 6(11), str. 1751–1768. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/186424>
- Blažević, S. i Stipišić, J. (2009), Pravna zaštita privatnosti djece u medijima. U: M. Flego (ur.), *Zaštita privatnosti djece u medijima: zbornik priopćenja s tribine* (str. 53-63). Zagreb: Tamposit Nedelišće.
- Cheong, C. (2023). *Footage of a YouTuber saying she canceled an adoption because she wouldn't be able to film the child has resurfaced, shocking viewers*. <https://www.insider.com/resurfaced-clip-influencer-cancels-adoption-film-child-2023-6>. Pristupljeno: 4.8.2023.
- Ciboci, L. i Labaš, D. (2021). *Influenceri i njihova uloga u životima djece i mladih. Radni priručnik za nastavnike i roditelje učenika osnovnih i srednjih škola*. Zagreb: Agencija za elektroničke medije i Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Dostupno na: <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2021/04/brosura-Influenceri-new.pdf>
- Cohen, A. (2007). Introduction: Childhood between Past and Present. *Hesperia Supplements*, Vol. 41, 2007. str. 1–22. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/20066780>

- Crawford, S. i Lewis, C. (2008). Childhood studies and the society for the study of childhood in the past. *Childhood in the Past*, 1(1), str.5–16. DOI: <https://doi.org/10.1179/cip.2009.1.1.5>
- Csi.hr – Centar za sigurniji internet. <https://csi.hr/>. Pristupljeno: 19.6.2023.
- Cunningham, H. (1998). Histories of Childhood. *The American Historical Review*, 103(4), str. 1195–1208. DOI: <https://doi.org/10.2307/2651207>
- Edney, A. (2022). "I Don't Work for Free": The Unpaid Labor of Child Social Media Stars. *University of Florida Journal of Law and Public Policy*, vol. 32, no. 3, 2022, str. 547–572. Dostupno na: https://ufjlp.org/wp-content/uploads/2022/11/FL_JLPP_32-3_Edney.pdf
- Feller, G. i Burroughs, B. (2022). Branding kidfluencers: Regulating content and advertising on YouTube. *Television & New Media*, 23(6), str. 575–592. DOI: <https://doi.org/10.1177/15274764211052882>
- Fourie, L. (2020). PROTECTING CHILDREN IN THE DIGITAL SOCIETY. *Childhood Vulnerabilities in South Africa: Some Ethical Perspectives*, 1st ed., str. 229–272. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/j.ctv1nznfx07.16>
- Gabelica Šupljika, M. (2009). Psihološki aspekti prikaza djeteta u medijima. U: M. Flego (ur.), (ur.) *Zaštita privatnosti djece u medijima – Zbornik priopćenja s tribine* (str. 19-32). Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
- Grmuša, T., Tomulić, A. M. i Anđelić, V. (2019). Zaštita privatnosti djece i maloljetnika na društvenoj mreži Facebook: navike i iskustva roditelja. *Communication Management Review*, 04(01), str. 78–97. DOI: <https://doi.org/10.22522/cmr20190141>
- Hameršak, M. (2004). Desetljeća Arièsove povijesti djetinjstva. *Časopis za suvremenu povijest*, 36(3), str. 1061–1078. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/8400>
- Hameršak, M. (2011). *Pričailce: o povijesti djetinjstva i bajke*. Zagreb: Algoritam.
- Hanawalt, B. A. (2002). Medievalists and the Study of Childhood. *Speculum*, 77(2), str. 440–460. DOI: <https://doi.org/10.2307/3301328>
- Hertzman, C. (1994). The Lifelong Impact of Childhood Experiences: A Population Health Perspective. *Daedalus*, 123(4), str.167–180. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/20027274>
- Ivakić, M. i Mandarić Vukušić, A. (2023). Prikaz djeteta rane i predškolske dobi na instagramskim profilima roditelja. *Medijske studije*, 14 (27), 105-125. <https://doi.org/10.20901/ms.14.27.6>

- Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu. Dostupno na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-04-03/151140/IZVJ_PRAVOBRANITELJICA_ZA_DJECU_2022.pdf
- James, A. i James, A. L. (2001). Childhood: Toward a Theory of Continuity and Change. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 575, str.25–37. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/1049178>
- Jelavić M. (2009). Djeca u medijima: Kako im osigurati zaštitu privatnosti? Iskustva Ureda pravobraniteljice za djecu. U: M. Flego (ur.), *Zaštita privatnosti djece u medijima: zbornik priopćenja s tribine* (str. 7-19). Zagreb: Tamposit Nedelišće.
- Jurman, H. (2020). *Predstavljen zakon kojim se žele zaštititi djeca influenceri*. <https://zimo.dnevnik.hr/clanak/predstavljen-zakon-kojim-se-zeli-zastititi-djecu-influencere---623799.html>. Pristupljeno: 19.6.2023.
- Kalajžić, V. i Vučetić Škrbić, A. (2017.) Društvene mreže u novinarstvu, U: Lj. Josić (ur.), *Zbornik Informacijska tehnologija i mediji* (str. 19-31). Zagreb: Hrvatski studiji.
- Kazneni zakon (2011). NN125/2011. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_11_125_2498.html
- Kodeks časti hrvatskih novinara (2009). Hrvatsko novinarsko društvo. Dostupno na: <https://www.hnd.hr/kodeks-casti-hrvatskih-novinar>
- Konvencija o pravima djeteta. (1989). Dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
- Kopić, Ž. i Korajac, V. (2010). DJECA I DJETINJSTVO U DOKUMENTIMA O PRAVIMA DJECE. *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LVI(24), str. 45–54. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/63277>
- Kovit, B. (2021). *Considering the ethics of family vloggers*. <https://muhlenbergweekly.com/op-ed/considering-the-ethics-of-family-vloggers/>. Pristupljeno: 1.9.2023.
- Kušić, S. (2010). ONLINE DRUŠTVENE MREŽE I DRUŠTVENO UMREŽAVANJE KOD UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE: NAVIKE FACEBOOK GENERACIJE. *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LVI(24), str. 103–125. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/63281>
- Leček, S. (1997). “Nismo meli vremena za igrati se.....” - Djetinjstvo na selu (1918-1941). *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 30(1), str. 209–244. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/40049>
- Ledić, J. (2000). *Dnevnik Mladena Lokara, Uvod u povijest djetinjstva i mladosti*. Rijeka: Filozofski fakultet.

- Lenander, A. (2023). *Kant Stop the Kidfluencers: Moral Considerations in Using Children as Social Media Influencers*. Diplomski rad. Stockholm: University College Stockholm, Stockholm School of Human Rights and Democracy. Dostupno na: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1762503&dswid=-2386>
- Marić, M. (2018). *Influenceri i njihova djeca — tko zapravo zarađuje novac za obitelj?* <https://medium.com/@mirnamaric94/influenceri-i-njihova-djeca-tko-zapravo-zara%C4%91uje-novac-za-obilj-b28f007d159b>. Pristupljeno: 20.6.2023.
- Marković, J. (2007). Alan Prout, Future of Childhood. Toward the Interdisciplinary Study of Children, Routledge, London - New York 2005.167 str. *Narodna umjetnost*, 44(2), str. 286–287. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/23467>
- Masterson, M. (2020). When Play Becomes Work: Child Labor Laws in the Era of 'Kidfluencers'. *University of Pennsylvania Law Review*, Forthcoming, Dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3650376>
- Morris, M. (2023). Kidfluencers and conundrums: The rising need for Internet policy that addresses child labour and safety. *The Motley Undergraduate Journal*, 1(1). DOI: <https://doi.org/10.55016/ojs/muj.v1i1.76422>
- Opći komentar br. 25 (2021.) o pravima djece u odnosu na digitalno okruženje. Dostupno na: <https://dijete.hr/hr/dokumenti/medunarodni-dokumenti/opci-komentari-odbora-za-prava-djeteta-un-a/>
- Postman, N. (1982). *Disappearance of childhood*. New York: Vintage Books. Dostupno na: <https://interesi.files.wordpress.com/2017/10/disappearance.pdf>
- Rafsanjani, J. I. (2022). Legal protection of kid influencers from *Child exploitation*. *Jurnal Penelitian Hukum De Jure*, 22(1), str. 93-104. DOI: <https://doi.org/10.30641/dejure.2022.v22.93-104>
- Ranzini, G., Newlands, G. i Lutz, C. (2020). Sharenting, peer influence, and privacy concerns: A study on the Instagram-sharing behaviors of parents in the United Kingdom. *Social Media + Society*, 6(4), str. 1-13. DOI: <https://doi.org/10.1177/2056305120978376>
- Riggio, G. A., (2021). The Small-er Screen: YouTube Vlogging and the Unequipped Child Entertainment Labor Laws. *Seattle University Law Review*, Volume 44, Issue 2 (2021), str. 494-530. Dostupno na: <https://digitalcommons.law.seattleu.edu/sulr/vol44/iss2/9/>
- Sečan Matijašić, A. (2018). Pravo na privatnost i objavljivanje osobnih podataka, informacija (o) i fotografija maloljetne djece. *Glasil Future*, 1(3), str. 27–59. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/279789>

- Statista - the statistics portal. <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>. Pristupljeno 19.6.2023.
- Stauff, S. (2020). *Parenting in the public eye*. https://digitalcommons.humboldt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=senior_comm. Pristupljeno: 1.8.2023.
- Stearns, P. N. (2005). Conclusion: Change, Globalization and Childhood. *Journal of Social History*, 38(4), str. 1041–1046. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/3790489>
- Steinberg, S. B. (2017). Sharenting: Children's privacy in the age of social media. *UF Law Faculty Publications*, Vol. 66:839. str. 840-884. Dostupno na: <https://scholarship.law.ufl.edu/facultypub/779/>
- Šagud, M. (2014). SUVREMENO DJETINJSTVO I INSTITUCIJSKI KONTEKST. *Croatian Journal of Education - Hrvatski Časopis Za Odgoj i Obrazovanje*, 17(0). str. 265-274. DOI: <https://doi.org/10.15516/cje.v17i0.1515>
- Šola, I. i Germovšek, M. (2017). Objavljivanje dječjih fotografija na internetu i etička odgovornost roditelja u kontekstu narcističke kulture. *Crkva u svijetu*, 52(4), str. 632–649. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/192653>
- Talukdar, N. (2020). The adverse effects of family vlogging on children. *International Journal of Research and Analytical Reviews Volume 7, Issue 1*, str. 749-756. Dostupno na: <https://www.ijrar.org/papers/IJRAR2001526.pdf>
- Tolentino, D. i Rosenblatt, K. (2023). *Who is Ruby Franke, the mom of the '8 Passengers' YouTube channel arrested on abuse charges?* <https://www.nbcnews.com/pop-culture/pop-culture-news/ruby-franke-mom-8-passengers-youtube-channel-arrested-abuse-charges-rcna102852>. Pristupljeno: 2.9.2023.
- Ustav Republike Hrvatske. Narodne novine (Zagreb), 56 (1990).
- Vargas-Cooper, N. (2017). Childhood's End: Which Disney princess is Neil Postman? *The Baffler*, 35, str. 118–123. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/44466524>
- Vasilj, I. (2023). *Tema o kojoj svi šute: Roditelji snimaju djecu i od toga zarađuju. Kako to regulira zakon, a što misle psiholozi?*. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/obiteljski-vlogging-20230203>. Pristupljeno: 20.6.2023.
- Zakon o medijima (2004). NN59/2004. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2004_05_59_1324.html
- Zgrabljic Rotar. N. (2016). Novi mediji digitalnog doba. U: Lj. Josić (ur.), *Zbornik informacijska tehnologija i mediji* (str 57-67). Zagreb: Hrvatski studiji.

Sažetak

Po prvi put u povijesti susrećemo se s djecom čiji je život od rođenja, u nekim slučajevima čak i ranije, zabilježen na profilima društvenih mreža. Razvojem digitalnog svijeta, sveprisutnost društvenih mreža postala je norma, a granice između privatnog i javnog postaju sve nejasnije. Događa se to da djeca od najranije dobi, dok još nisu u mogućnosti dati pristanak i razumjeti što to znači za njih, imaju stvoren digitalni otisak. Otkrivanje identiteta, prvih riječi, objava privatnih fotografija, hobija, smiješnih ili „sramotnih“ trenutaka samo su neki od načina na koji roditelji, svjesno ili ne, narušavaju djetetovu privatnost, ali i sigurnost. Ono što se jednom objavi na internetu, tu zauvijek i ostaje i nemoguće je kontrolirati u koju svrhu će se objavljeni sadržaj koristiti. Neki roditelji koriste društvene mreže kao svojevrsan digitalni dnevnik za povezivanje s obitelji i prijateljima, dok su neki roditelji pronašli način da iste te objave i unovče. Koliko je kontroliran rad djece *influencera* i koliko je etičan način na koji roditelji zarađuju na svojoj maloljetnoj djeci putem raznih videa i sponzoriranih objava? Ovaj fenomen događa se trenutno, stoga o ozbiljnosti posljedica možemo samo nagađati. Zakon još uvijek ne ide u korak s vremenom, pa je glavna odgovornost za dobrobit i sigurnost djece još uvijek u roditeljskim rukama. Potrebno je osvijestiti roditelje da prije objavljivanja bilo kakvih informacija o djetetu, razmisle o potencijalnim opasnostima i posljedicama koje dijete zbog toga može snositi u budućnosti. Roditelji se trebaju ponašati u skladu s najboljim interesom djeteta, pogotovo kada objavljuju o svojoj djeci bez njihova pristanka i suglasnosti.

Ključne riječi: djetinjstvo, društvene mreže, roditeljska odgovornost, prava djece, djeca *influenceri*

CHILDREN ON SOCIAL MEDIA

Abstract

For the first time in history, we are encountering children whose lives, from birth, and in some cases even earlier, are documented on social media profiles. Following the development of the digital world, the ubiquity of social media has become the norm, and the boundaries between private and public are becoming more and more unclear. Children from a very young age, while they are still unable to give consent and understand what it means, have their digital footprint created. Revealing their identity, first words, sharing private photos, hobbies, funny or "embarrassing" moments are just some of the ways in which parents, consciously or unconsciously, breach a child's privacy as well as their security. What is once published on the internet remains there forever, and it is impossible to control the purposes for which the published content will be used. Some parents use social media as a type of digital diary to connect with family and friends, while others have found a way to monetize the same posts. How controlled is the work of child influencers, and how ethical is the way parents earn money through their underage children via various videos and sponsored posts? This phenomenon is happening right now, so we can only speculate about the seriousness of the consequences. The law is still not keeping pace with the rapid development, so the primary responsibility for the well-being and safety of children remains in the hands of parents. It is necessary to raise awareness among parents that before posting any information about their child, they should consider the potential dangers and consequences that the child may bear in the future. Parents should act in the best interest of the child, especially when posting about their children without their consent and agreement.

Keywords: childhood, social media, parental responsibility, children's rights, child influencers

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Zorica Pujić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce Pedagogije i Engleskog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 14.9.2023.

Potpis

Zorica Pujić

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Zonica Pujić

Naslov rada: Djeca na društvenim mrežama

Znanstveno područje i polje: Društvene znanosti, Pedagogija

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
doc. dr. sc. Anita Mamdanić Vukušić

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

1. doc. dr. sc. Anita Mamdanić Vukušić

2. izv. prof. dr. sc. Ives Blažević

3. prof. dr. sc. Ivana Batavtelo Kokić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uredenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22)).

Split, 14.9.2023.

Potpis studenta/studentice: Zonica Pujić

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.